

Jaume Vidal

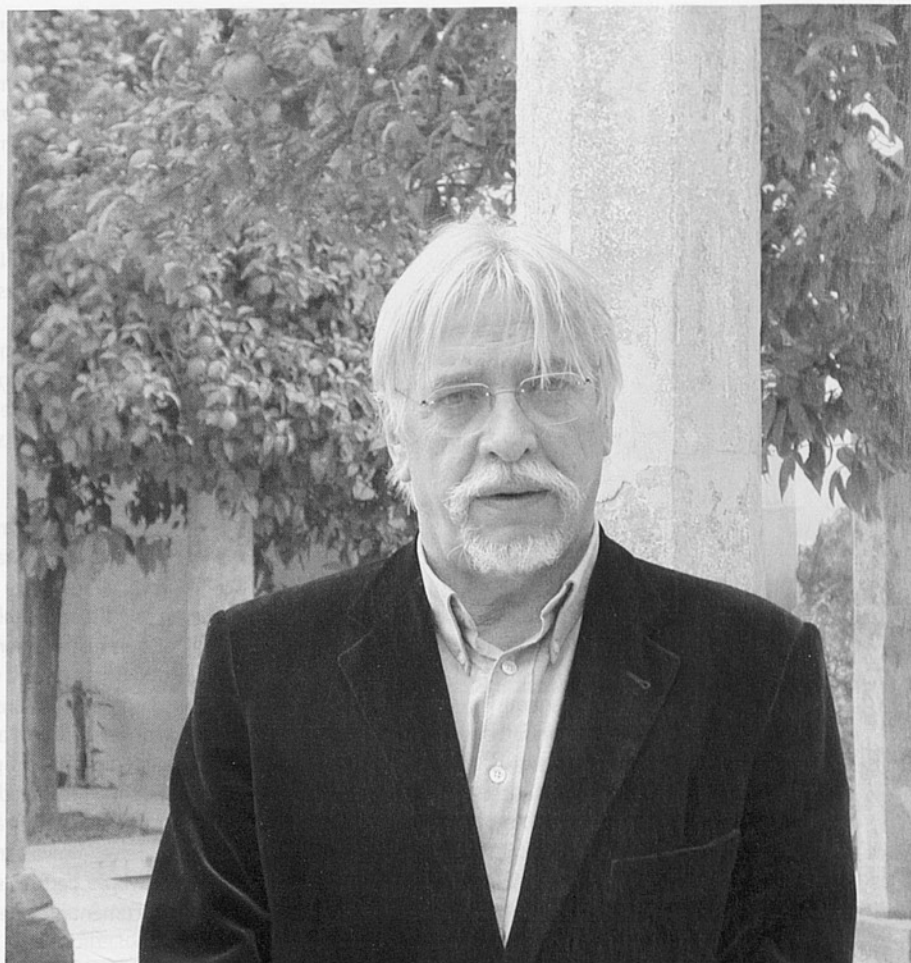
La projecció recent al Centre de Cultura SA NOSTRA de *Nosaltres els vençuts*, i també el seu interès, evidencia l'actualitat i la importància que viu avui el cinema documental. Per altra part, ens dóna l'oportunitat de dialogar amb el seu director, Antoni Maria Thomas, que deixa l'escenari. Antoni Maria Thomas és un fita important dins el món del teatre illenc i a través d'aquest documental, ple de sensibilitat i envoltat d'una càlida atmosfera, ens fa viure i reflexionar sobre uns fets que han marcat la nostra vida, un autèntic testimoni d'una època que cal no oblidar.

PREGUNTA: Com va sorgir la idea de rodar un documental?

RESPOSTA: D'això ja fa cinc anys. Se'm va ocórrer que no faltava gaire perquè s'esborressin per sempre més els testimonis vius d'aquells que dissortadament varen ser víctimes directes del període més tenebrós de la nostra història contemporània, el de la guerra civil a Mallorca. Es publiquen llibres i treballs periodístics que han analitzat i donat a conèixer testimonis d'aquella època, sí, però, el llibre d'història té un abast molt limitat i el treball periodístic en general és fugisser... Em vaig dir que en poc temps ningú coneixeria els rostres, la parla, els sentiments, les actituds, les emocions dels homes i dones de l'esquerra illenca que sobrevisqueren a aquell inacabable període de maldat. Recollir els seus testimonis era un homenatge degut per tots aquells que som demòcrates i progressistes i, per damunt de tot, una aportació a la divulgació i coneixement dels fets. Si durant 40 anys els vencedors varen dir la seva amb l'ús de tot tipus de mitjans, per què d'una vegada per totes, en plena democràcia, els vençuts i silenciats no podien parlar?

P: Una pregunta que et fas quan has vist el documental és, perquè s'ha tardat tant en tractar aquesta temàtica.

R: Fixa't que el títol primer del projecte era "Confidencial", traduint una evidència: Que el tema, en bona part, encara és tabú a l'illa. La mortaldat causada, la repressió exercida contra els vençuts d'aquella guerra, només té un precedent a l'illa: la repressió de les Germanies ocorreguda el segle XVI! Més bestial encara

la de 1936, perquè va ocórrer en ple segle XX! La primera sorpresa va ser constatar que, en efecte, el tema és encara, en part, un tabú: "Millor no parlar-ne", es diu. Només aquesta evidència explica que tot i disposar d'un munt de televisions locals cap d'elles hagi tractat mai el tema, més enllà de notícies puntuals. L'automnèsia funciona aquí encara més que a altres indrets de l'Estat. I funciona fins i tot entre dirigents polítics, contaminats tal vegada pel cinic concepte de "naftalina" que practica el PP, una dreta que fins i tot hauria d'acollir aquest tema, precisament per a demostrar que res té a veure amb la dreta assassina d'aquell temps.

P: Quina va ser la gènesi del documental?

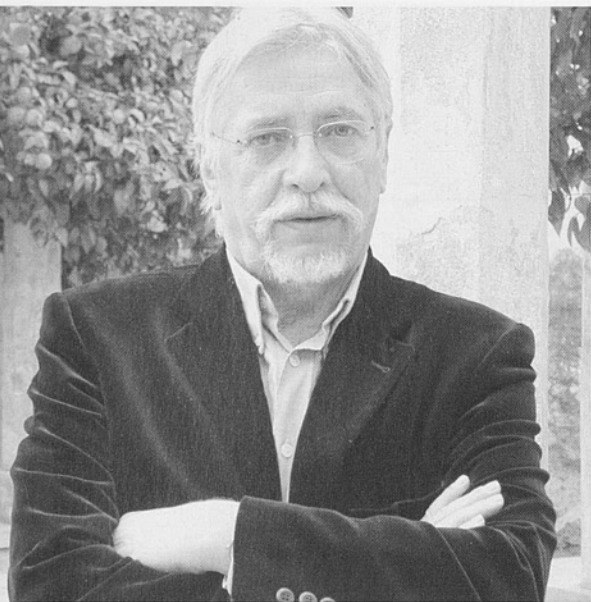
R: Dissortadament la idea, que vaig exposar a diverses instàncies culturals/oficials en un lent i bastant penós recorregut, no agradava o era considerada "menor" i per tant, només susceptible de re-

bre un suport econòmic molt insuficient i, per suposat, obligada a entrar en competència amb altres idees/projectes, considerats sempre, així m'ho deien, de major interès o "més moderns". És aquesta, una manera de dir que aquí i allà, (no ve al cas dir a on o qui, per no avergonyir a algú/alguns), vaig comprovar una clara insensibilitat en gent que "oficialment" ha de ser sensible al tema. Finalment, vaig saber que a la Conselleria de Treball, regida per Esquerra Unida, hi havia un programa pressupostari destinat a la recuperació de la memòria històrica en el món laboral. Se'm va aprovar el projecte i després es va fer un concurs restringit per a la realització.

P: Com et vares dur a terme?

R: En cinc mesos. Tenia l'estructura del guió feta, és clar. Volia que els protagonistes fossin els testimonis, a partir d'un suport històric que contextualitzés cada etapa tractada. Vaig descartar la idea d'introduir l'opinió d'historiadors o d'espe-

Es tractava de construir un moestrari que fos significatiu. Per això en el documental hi ha des del testimoni del militant que va patir en propia carn, fins el d'aquell que sense consciència política va patir també les conseqüències de la desaparició violenta dels éssers més pròxims

cialistes, per a basar-me, precisament, en la seva opinió global, donar-la per sabuda en línies generals i que havia de concretar-se en puntuals intervencions en off. L'ajuda de l'historiador i amic David Ginnard, va ser en aquest sentit, de gran suport. Si a alguns dels testimonis els vaig haver de convèncer, preocupats que es manifestaven encara ara per les conseqüències, altres, amb autèntic entusiasme acolliren la proposta. A més, alguns d'ells estaven força escalivats per alguns tractaments rebuts dels mitjans de comunicació. No es tractava de recollir tot testimoni possible. Es tractava de construir un moestrari que fos significatiu. Per això en el documental hi ha des del testimoni del militant que va patir en propia carn, fins

el d'aquell que sense consciència política va patir també les conseqüències de la desaparició violenta dels éssers més pròxims. Vàrem treballar a contrarellotge. Es tractava de sintetitzar en els 70 minuts finals del documental, més de 50 hores d'entrevistes... Vàrem treballar amb suport tècnic digital per la qualitat d'imatge que garanteix. I vàrem treballar en la recuperació de documents, d'imatges fixes i d'imatges en moviment, anant a la Filmoteca Nacional, aconseguint imatges també de l'Instituto Luce, de Roma. Curiosament i després de l'estrena, se'ns han ofert alguns documents guardats fins ara per gent que va viure els fets.

P: Tots els personatges entrevistats són molt entenyables, d'una gran sensibilitat.

R: És ben cert. I és admirable. Vaig considerar vital que els testimonis abandonessin l'actitud rígida davant una càmera que sempre imposa, fins aconseguir un to general de conversa directe amb l'espectador, on se sentissin lliures per a manifestar-se tal qual. El realitzador, Pere Salom, des del primer instant va saber captar aquesta idea i la seva càmera acarona, és comprovable, l'entrevistat, un dels encerts del documental, al meu entendre.

P: Crida l'atenció que després de tanta repressió, vexacions, etc, tornessin a organitzar-se durant la immediata postguerra, ja a partir de 1942, dins un clima de repressió extrema. És admirable.

R: Sabia molt directament d'aquesta lluita antifranquista de primera hora. Per

aquells que també lluitàrem en la clandestinitat, ens resulta encara més admirable la generositat d'unes persones que ho arriscaven tot des d'unes condicions encara més esgarrifores. La simple oposició activa, pacífica i organitzada, com era el cas, implicava la possibilitat de pena de mort, com testimonien tants i tants de casos al conjunt de l'Estat. Lluitaven sense cap suport civil, sense ni el més elemental dret real de defensa, en cas de ser detinguts, "xupats" a les inhumanes comissaries que els podien fer desaparèixer...

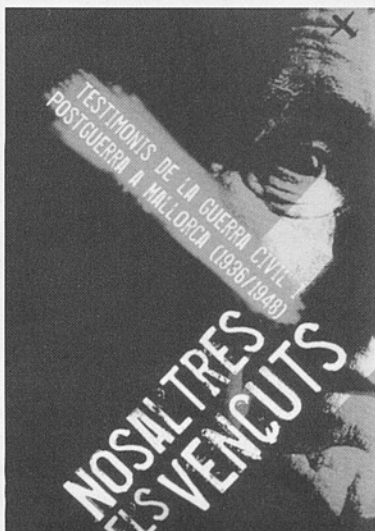
Precisament aquesta decisió de seguir lluitant era imprescindible que el documental la tractés, evitant suggerir a l'espectador la "commiseració" cap a les víctimes.

P: S'ha pensat fer un transfer a 35 mm?

R: I és clar que sí! Però topem, un cop més, amb el cost econòmic. Aquí, a aquesta illa, en parlar de cultura en general, els poders públics sempre oposen el tema econòmic i l'excusa, sempre falsa, de l'escassetat pressupostària. El meu interès, l'interès de la productora, és el d'una difusió ampla. Però el tema aquí resulta més difícil del que a primera vista es pot creure. Per exemple, des de fa sis mesos està ofert a TV3, i encara esperem una resposta clara! Altre exemple, l'Obra Cultural Balear va tardar 3 mesos en decidir-se patrocinar una exhibició pública. Encara un altre, cap de les nostres flamants televisions locals s'ha interessat per a divulgar-lo, més enllà d'alguna oferta difusa. A tot quan lloc se'ns ha demanat, allà hem anat sempre i quan ens han garantit les condicions tècniques de qualitat de la projecció. Ara també ens proposem la versió subtitulada en castellà per a poder accedir a alguns festivals.

P: Suposo que aquest documental ha estat una experiència molt enriquidora.

R: I tant que sí! En tots els sentits. Comprovar l'entusiasme i dedicació de la gent jove de l'equip, "nascuda després de Franco". Admirar la generositat dels col·laboradors, aportant més enllà d'allò que se'ls demanava, com és el cas del músic Miquel Brunet. Descobrir la dignitat i la lucidesa dels testimonis, la seva humanitat que ha sobreviscut a tanta injustícia i sofriment. Rebre felicitacions de persones que ens havien deixat docu-

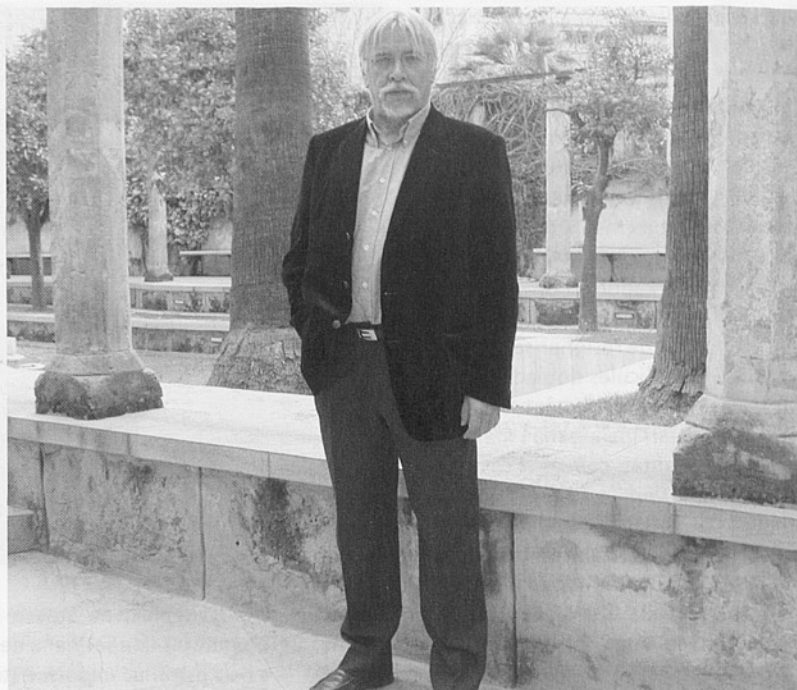
ments amb certa temença pel mal ús que de vegades se n'havia fet... I també, com provar com, malgrat tantes dificultats, la idea no només era vàlida en el seu plantejament sinó en la seva materialització estètica. Fins i tot un parell d'atacs rebuts, m'han resultat encoratjadors. I un cert i difús silenci general és també encoratjador. L'illa és així!

P: Hi ha possibilitat d'una continuïtat?

R: El projecte original inclou una segona part dedicada als testimonis de la guerra civil i postguerra a Menorca. I una tercera part a Eivissa-Formentera. Després, un capítol més dedicat a la lluita antifranquisme i la repressió des del 48 fins el 68, a les Balears. I un altre capítol final que abasti des del 68 fins la mort del dictador i la recuperació de la democràcia. Com veus, el projecte és ambiciós, és urgent, és necessari, però, dissortadament depèn d'altres.

P: Darrerament el documental torna a tenir força: Jaime Camino, Guerin, Varda, Lacuesta, Medem...

R: És cert. És un reflex del fracàs de la televisió, un mitjà tant mediatitzat, per a reconstruir la veritat. El cinema continua essent el mitjà més potent i més eficaç per a mostrar la veritat de les persones i les coses que passen.

P: Em sembla a mi que "Los niños de Rusia", de Jaime Camino, és un excel·lent documental, d'una gran sensibilitat. Quina és la teva opinió?

R: És cert, és un documental molt estimable. Però no m'agrada quan es nota que el director intervé puntualment per a construir alguna escena. D'altra banda, té alguna incomprendible llacuna: obvia el tema, al meu entendre molt important, de la repercussió del triomf franquista. Varen ser infants enviats a Rússia confiant en la victòria de la II República. La victòria de Franco, en canvi, va obligar a perllongar *sine die* aquesta estada, inicialment temporal. Com ho varen rebre aquells infants? El documental obvia el tema que de fet va canviar la vida dels protagonistes.

P: Com veus el cinema actual?

R: Amb un domini terrible de la indústria nord-americana. El cinema no mor, és cert, ni morirà, però l'estan matant. Els avanços tècnics, la infografia, etc, s'ha posat al servei, en general, d'històries banals dirigides quasi exclusivament al públic jove. La saga *Matrix* és un exemple d'aquesta banalitat amb pretensions, a més, de transmetre pseudofilosofia barata, envoltada d'una violència de "joystick" insofrible i fora mesura. La saga *El senyor dels anells* és un altre exemple d'in-

consistència posada al servei de l'aventura per l'aventura, sense res més a dir ni suggerir. Això quan no s'introdueixen missatges clarament feixistitzants com és "El darrer Samurai", per citar un film d'actualitat. D'altra banda, al nostre país, es viu el fenomen del film-kleenex, d'usar i tirar. Malgrat tot, continua havent aquí i allà films i cineastes memorables. En aquest sentit, si em demanessin, quins han estat els millors films del passat 2003, podria destacar una bona llista, és cert, però sobretot tres obres: El documental *Bowling for Columbine*, de Michael Moore i els films *Mystic River*, de Clint Eastwood i *Dogville*, de Lars von Trier.

P: Tu ets home de teatre, però el cinema té una empremta molt important en la teva formació. Quines experiències has tingut? Si mal no record, als anys 60 vares rodar documental en 8 mm.

R: Vaig rodar, és ver, un film en 8 mm, ben antifranquista en aquella època, i per tant, clandestí. Era un film de ficció. I vaig participar en altres experiències del cinema en aquest format, un cinema mallorquí incipient que realitzàvem una colla d'al·lots i al·lotes apassionats pel mitjà. A la vegada, m'interessava pel teatre. Considero el teatre un mitjà més difícil que el cinema, però, és clar, més limitat, la qual cosa és per si mateixa un constant rept.